

Елизабет Барийе

ЛЮБОВ ПРИЗОРИ

АМЕДЕО МОДИЛЯНИ - АННА АХМАТОВА

София, 2014

Преводът е направен по изданието:

ELISABETH BARILLÉ

Un amour à l'aube

Amedeo Modigliani – Anna Akhmatova

BERNARD GRASSET

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Editions Grasset & Fasquelle, 2014

© Георги Цанков, превод, 2014

© Кирил Кадийски, превод на стиховете, 2014

© Издателство „Изток-Запад“, 2014

ISBN 978-619-152-496-9

Елизабет Барийе

ЛЮБОВ ПРИЗОРИ
Анна Ахматова / Амедео Модigliани

Превод от френски
Георги Цанков
Редактор
Зоя Захариева-Цанкова

Съдържание

Разпознаване	9
Среща	16
Очакване	89
Отново заедно	117
Надежда	168
Благодарности.....	175

Всичко, което се случи, беше за нас предисторията на живота ни – неговият много кратък, моят – дълъг. Диханието на изкуството още не беше изгорило и преобразило съществуванията ни. Беше полупрозрачният и лек час призори.

Анна Ахматова

Това, което обичам, независимо дали ще го запазя, или не, ще го обичам винаги.

Андре Бръотон

Разпознаване

Глава на жена от варовик, 64 см, изваяна към 1910–1912 от Модилиани. Аукционната къща „Кристи’s“, която я регистрира за парижкия си търг от 14 юни 2010 г. под № 24, оценява творбата на 6 милиона евро. Починал едва на трийсет и шест години, Модилиани оставя след себе си само двацет и седем скулптури. Седемнайсет от тях се съхраняват в най-значимите музеи по света¹. Десет скулптури принадлежат на частни колекционери. Тази, която ще се продава, никога не е показвана пред публика след придобиването ѝ през 1927 г. от Гастон Леви, основател на магазините „Монопри“.

¹ Фондация „Барнс“ в Пенсилвания, музей „Соломон Гугенхайм“ и Музей на Модерното изкуство в Ню Йорк, Филадельфийския музей на изкуството, Музея на изобразителните изкуства „Фог“. В Харвард, лондонската „Тейт галери“, музея „Кунстхале“ в Карлсруе, Германия, Националната галерия на Австралия в Канбера, Музея за модерно изкуство – център „Жорж Помпиду“ в Париж, Музея за модерно изкуство край Лил.

С появата ѝ в залата настъпва тишина. Какви думи да изречем за нея? Как да опишем нейното фатално присъствие, необикновената ѝ нежност? Между сфинкса, девственицата и свръхзвуковия самолет – би рекъл някой Бодлер на модерните времена. Но има ли такъв в залата? Влюбен в невъзможното, дошъл тук, за да съживи нуждата си от нещо друго? Или всичките тези столове, толкова неуместни срещу изпълнения с красота каменен блок, са заети само от счетоводители, които – в милиони евро, долари, паунди, швейцарски франкове, йени, юани, американски и хонконгски долари – оценяват желанието си за притежание и вероятната възвращаемост при инвестицията?

Търгът започва, отново настава тишина, заредена кой знае с какво: усеща се само, че тя притеснява и тежи. Тези, които пребледняват при всяко ново наддаване. Тези, чиито пръсти извършват неправдоподобни сметки. Разочарованите, които капитулират с безлични усмивки. Фаталистите, облекчени че напускат надбягването, което някой анонимен, скрит зад плътен екран, най-после печели. В един по-добър свят сумата, която той дава, би направила възможно построяването на болница: 43,18 милиона евро. Най-голямото наддаване, извършвано някога във Франция, за произведение на изкуството.

Не съм била пряк свидетел на обстоятелствата, за които разказвам тук, но когато научих за тях няколко месеца по-късно, в чакалнята на един квартален общо-практикуващ лекар, който намираше за чудесна идеята да оставя върху ниската масичка каталози за продажби, мисълта ми застина около фразата, абсурдна за момента

и под тези литографии на ниви с лавандула: всичко е мистерия.

Защото аз разпознах тази глава, това чело, този врат: идентифицирах единствената жена, жената от плът. Тази жена има тяло, живот, история, чиято сила – също както при Модияни – го съчетава с трагедията. Едно име изниква на устните ми, име, написано на кирилица – в младостта ми, върху страниците на старите книги, пристигащи във Франция в куфари, книги руски и книги съветски. По онова време разликата можеше да издигне истинска стена между хората. При нас не се случваше нищо подобно; бялата Русия на дядо ми, потърсил убежище във Франция през 1920 г., делеше покрив със съветската, тази червена Русия, в която жената, която той полудя да доведе във Франция през 1963 г., за да се ожени за нея според православния ритуал, беше живяла петдесет години. Женя. Дете при Николай II, девойка при Ленин, жена при Сталин, след това съществуване при Хрущов. Един живот, подчинен на Историята и – за да бъде материализиран на Запад – в страна, която Историята вече докосваше само отдалече, бяха необходими тези куфари с книги. Строгийт образ на съветското, който се появяваше подчертан върху най-скъпите оригинални гравюри...

Това име беше също така оригинално за мен, по-малко руско като го произнасяш, отколкото ориенталско или татарско, откъдето и виденията на дюни, пустини, когато – бавно и на висок глас – го изричах.

Ахматова.

Името не се споменава никъде в каталога. Като че ли всичко е изказано за тази скулптура, чието първо

публично представяне е в Париж, по време на Есенния салон през 1912 г., и за мястото ѝ в творчеството на мъжа, който отначало мечтае да стане скулптор. За експерта от аукционната къща тази високомерна девственица, уловена откъм лицето, на открито, носова част на волно плаващ кораб, изваяна за да противостои на циклоните, е първообраз на живописното творчество на един художник, който се насочва към рисуването принуден от здравословни проблеми. Авторът на каталога вижда сянката на царица Нефертити. Бих ли имала дързостта да се противопоставя на това клише онзи ден, ако бях присъствала на продажбата?

Обаче на 14 юни 2010 г. не бях в Париж, а в Санкт-Петербург, по-точно край река Фонтанка, в къщата-музей на Анна Ахматова. Толкова често ходех в Русия и никога не бях стигала в скитанията си до нея, мислех си. Вървах по гранитния кей, окъпан от дъжда; упреците се сблъскваха със спомените: куфарите, подплатени с амбалажна хартия и техните книжни съкровища, детето, очаровано от непознатата страна, която изникваше от вехтите страници, ученичката в лиця, която се въодушевяваше от руския език, защото така трябваше и тя искаше да го научи. Виждам също двуезичното издание, купено на улица „Дез Екол“, вълшебното разцъфване на нови гласове в Русия през първото десетилетие на ХХ в. Стихове на Гумилъв, ерудитски, мистериозни; стихове на Манделщам, винаги изпълнени с високо напрежение; стихове на Ахматова: хапливи младежки строфи, суетни елегии на зрелостта. Анна гълъбицата, Ахматова хищникът. Анна Ахматова, героичната. Спомнях си за мъките ѝ на забранена и уе-

динена поетеса, за майчинските ѝ терзания, за язвителната ирония на ума ѝ, спомнях си също и за красотата ѝ. Своеобразна красота, усъвършенствана красота, красота, надвила силни, непоносими дефекти – счупен нос, безкрайна шия – арогантна красота на гимназистката, която се главозамайва от нея като от недостижима съдба. Защото красотата, голямата красота, изваяна от волята, завоювана от грозотата, е просто съдба.

Отличен още от улицата посредством огромна снимка на Анна в цветна рокля с тъмна яка, апартаментът на Фонтанка, в едно крило на Шереметиевия дворец, никога не е бил наистина неин. Става дума за държавно жилище, което съветските власти дават на онзи, който ще е нейният трети мъж, историкът на изкуствата Николай Пунин. Когато тя се нанася през 1925 г., през пролетта на тяхната връзка, трябва да дели жилището с първата съпруга и с дъщерята на Пунин, настанени в съседна стая, без да допуска, че това принудително съвместно съжителство ще бъде безкрайно, че то ще продължи дори след раздялата им, тъй като тя няма къде другаде да живее в Ленинград. През 1989 г., по време на тържествата за стогодишнината от рождението ѝ, комуналното жилище вече е посветен на нея музей. Култово място, мислех си, докато прекосявах двора, който ме делеше от него.

Повече или по-малко знам какво мога да очаквам: стар, излъскан паркет, ръкописи във витрини и цяла сантиментална вехтошарница, която ни напомня, че натюрмортите винаги надживяват истинските перли на битието. В антрето погледът ми не се спира на палтото, закачено под две жалки шапки, а на телефо-

нен апарат, който целомъдрена дама по пантофи изпива с поглед, сякаш наистина съществува вероятност той всеки момент да звънне. Със стегнато гърло Анна Андреевна Ахматова всяка сутрин здраво сграбчвала слушалката и се опитвала да научи нещо ново за сина си, затворен в ГУЛАГ, научавам от някакъв враждебен глас.

Мога ли да направя снимка? Купила ли съм си билет, който ми дава това право? Не, издължила съм се само за възможността за достъп до музея. В такъв случай апаратът ми трябва да остане скрит в чантата.

Кръгла масичка на един крак, грамофон, плюшена мечка, черна мастилница, шал на ресни, писалище, пълно с лични документи. Вървя от стая в стая, от предмет към предмет, мислите ми летят. Суетата на битието, безползната вечност на вещите, изгубената вибрация на връзките.

И после изведнъж се появява тази рисунка.

Приближавам и разбирам, че това е репродукция.

Още първият поглед може да определи, че става дума за Модияни.

Ахматова от Модияни. За каква близост свидетелства този ескиз с молив?

Приближавам се още. Закачливите кичури върху изящното изкривяване на врата, леки и лудешки, като над челото на дете, какво са – приятелство или любов?

Да не снимам? Невъзможно! Докато правя фотографията, осъзнавам, че извършвам нещо друго, че в мен нещо се променя. Какво? Не знам. Не ми е известно, че по същото време загадката изниква и в Париж, в аукционна къща на авеню „Матиньон“.

Затварям каталога, от който ме лизва нежният като коприна полъх на тайната. Не ми достига дързостта да го напъхам дискретно в чантата си. Докосвам бузите си; те горят. След това чувам името си. Ставам, почти ненадейно, а няколко глави също се надигат; бих искала да мога да им кажа: ето, държа в ръцете си бъдещата си книга.

Среща

На 21 януари 1910 г. стрелките на уличните часовници в Париж спират на 23:55. Парижаните, излизащи от театрите, от баровете и от домовете, които не би трябвало да посещават, иронизират претенциите на модерния комфорт. Все още у тях има светлина. Те навличат фланелените гащи и заспиват, без да подозират за наводнението, което спира функционирането на фабриката за сгъстен въздух на кея Панхард-Левасьор. Можем да си представим изумлението им, когато се събуждат оградени от водите на Сена. Изведнъж Париж става като Венеция, няма гондоли, уви, а само лодки „Бертон“, пригодени за дванайсет човека. Колко са точно? Не достатъчно за всички, депутатите се качват на тях, за да отидат в Камарата, без да намокрят гамашите си, но не толкова богатите газят до кръста в тинестите потоци.

Покачването на водите расте с всеки изминат ден, евакуират болните от „Питие-Салпетриер“, затворниците от Консиержери¹, но не и обитателите на Ботани-

¹ Известен парижки затвор.

ческата градина; жирафът не оцелява. Що се отнася до двуногите, има една-единствена жертва за трийсет дни пълноводие – млад капрал, пометен от вихъра, докато пренася телеграфист на раменете си.

Работите по разчистването на улиците и на мазетата ще продължат месеци.

На 2 май 1910 г., когато Анна Андреевна Гумилъова (името ѝ по мъж от 25 април) се появява с високите си обувки под стъклената галерия на Източната гара, електричеството не е възстановено навсякъде.

Нещо е изчезнало с наводнението. Трудно е да се каже какво, – може би невинността, радостната вяра в прогреса. Парижаните гледат Сена потрепервайки, когато спират под облачното небе над мостовете, опустошенията, които може да предизвика преминаването на Халеевата комета, помрачават мислите им. Чакаят я в средата на месеца. Който види Халей, вижда кръвта си, твърди една поговорка, тъй като низ от бедствия се приписва на кометата, включително падането на Йерусалим през 70 г.сл.Хр. Каква нова катастрофа може да се очаква от нея? Тези бури, които ни сполетяха от началото на март, дали не са нейни предвестници? „Пти Паризиен“ вдига тревога на страниците си: дали да очакваме ново наводнение?

Париж е по-мрачен от всякога. Водата разбужда каналите. Прекрасният месец май започва обезобразен.

Дали младата рускиня забелязва отривистите удари на дъжда върху стъклената галерия на Източната гара? Или е отдадена на щастието, на нетърпението си?

Аз съм в Париж!

Всичко около нея го потвърждава: полите, по-къси отколкото в Санкт Петербург, финесът на кожата, пристягащи глезените под цветните чорапи, дързостта на погледите, възбудени със спирала за мигли, ружът на бузите, високомерната големина на шапките. Нейната, избрана при най-добрата модистка на Киев, където майка ѝ живее след развода си, изглежда провинциална. Трябва да я разкара.

Вероятно това си мисли, докато Николай Степанович Гумильов – Коля, така го нарича – упражнява своя френски с един носач. Коля говори френски много добре, тъй като между 1906 и 1908 г. често е идвал в Париж. Той твърди, че е наясно с всичко за столицата, с всичко, което трябва да се знае, за да се движиш комфортно: работното време на музеите, хубавите кафенета в Латинския квартал, шмекериите на бакалите, тарифите на носачите, как да си връзва връзката. Анна го оставя да спазари пренасянето на куфарите до таксито.

Тя мисли за всичко, което я очаква.

Във влака младоженците са подготвили списък на нещата, които трябва да видят: двореца „Шайо“ на хълма Трокадеро, почти завършената базилика „Сакре Кьор“ на възвишението Монмартър, Айфеловата кула, разбира се, тъй като тя е построена в годината, когато Анна е родена, през 1889, големите булеварди около Операта „Пале Гарние“, Булонския лес, всичко, което е особено интересно според Коля. Младата жена желае да се озове на улица „Отфьой“ в квартала „Сен Жермен“. Та нали там се е появил на бял свят Бодлер? А гробът му, къде се намира? Да постави черна роза върху надгробната плоча, такова е нейното намерение.

Черна роза!

Коля иронизира.

Трябва да е роза, потопена в мастило, или пък роза, която ще отнесе там посред нощ.

* * *

„Цветя на злото“. Много по-късно Ахматова ще заяви, че е чела тома на френски, когато е била само на тринайсет години.

Дали голямата поетеса казва истината?

Да бъдеш прочута неминуемо означава да лъжеш – от интерес или за улеснение.

Тринайсетата си година Ахматова празнува през юни 1902 г., недалеч от Санкт Петербург, в Царское село. Малкото кокетно градче дължи славата си на това, че приютява любимата резиденция на царя, Александровския дворец, построен от Джакомо Кваренги, архитект на Екатерина II, в английска градина, осеяна с изкуствени езера. Загрижен предимно за семейния уют, дотам че пренебрегва задълженията си на монарх, Николай II високо цени някои свои министри и пребивава в двореца винаги когато е възможно. Настанявайки се в Царское село заедно със семейството си, Андрей Горенко може би се надява да си възвърне достойнството, което силно е пострадало? През 1887 г., подозиран в предателство заради връзките си с лейтенант, преминал на страната на антицаристите, той изгубва поста си на инженер в царската флота и е понижен до ранга на невзрачен чиновник. Самохвалкото изпада в немилост, той е нарцис, обсебен от всички жени, освен от своята. Инна Горенко, родена Строганова; на тази майка, лъгана без следа от дискрет-

ност и без чувство за угризение, Анна Ахматова ще остави портрет в полусянка: трогателна заради способността си да мечтае, дразнеща, защото е безпомощна и жалка, когато трябва да запали печката или да зашие копче. Анна расте в дом, изоставен от любовта и от книгите.

Андрей и Инна Горенко почти не четат – това е нещо много рядко сред руската буржоазия, която не е особено заможна. Трябва ли да вярваме на Ахматова, когато твърди, че е видяла само едно подвързано томче в салона на дома си? В дадения случай произведенията на „поета-гражданин“ Некрасов, реликва за Инна, която тя пази от първия си самоубил се мъж, и я отваря при специални случаи.

Да си представим запалените под иконите кандила, прислужницата, която шепне молитви; бащата, раздразнен, че не може да освободи на воля темперамента си на женкар; четирите момичета и двете момчета, почервенели след прекалено горещата баня; майката, която се опитва да обедини това малко общество около стихове, разкриващи без особен талант нещастната съдба на народа.

Анна гледа навън. Нетърпението бушува в нея. Необходимостта от нещо друго. Анна мисли за Пушкин, ученик в Императорския колеж в Царское село, тя потреперва от вътрешната си сигурност, когато преминава покрай неговата статуя: един ден ще бъде поетеса. Макар да е дете, вече има ясна идея за красотата: красотата, която те екзалтира и освобождава. Анна мисли за грохота на вълните в Черно море, където семейството почива през лятото, за удоволствието, толкова върхов-

но, да се разхожда сама по плажа на Евпатория¹, без беля под роклята.

Един ден ще бъда поетеса, повтаря тя със стиснати юмруци.

С други думи, в устата на руския, родена през 1889 г., в края на век, който все още – но не задълго – затваря жените в капана на принудата, звучи: ще бъда свободна. Очаквайки, да се подготвим! Свободата не е водно конче, което улавяш за крилата сред тръстиката; тя е по-скоро хищник, скрит в сянката на импулсите. Свободата трябва да бъде изтръгната, да бъде заслужена.

Анна издава интересен звук. Катери се по дърветата, учи се да свири с уста, твърди, че предпочита пепелянките пред птиците. Сестрите ѝ са госпожици, тя не иска да прилича на тях. Когато застава неподвижно пред огледалото, то е за да заеме подходяща поза и да декламира стихове. Как се става Пушкин? Като се изолираш, като изостриш интелигентността си посредством книгите.

Анна обича да отваря опасните, низвергнатите. Има много такива в царска Русия, където властва полицията и вършее цензурата; Николай II нарежда сред тях „Саломе“ от Оскар Уайлд, преведена на руски от Константин Балмонт, водачът на символистите в Москва. Къде са книгите, които горят? Няма ги при нея. За да ги намери, трябва да напусне Царское село. В очакване на този момент, да знае коя е, какво иска – и да устои.

¹ Евпатория е курортен град в Крим.

По същото време, в същото малко градче, друг самотник се укорява с подобни слова: Николай Степанович Гумильов. Мрачен ученик в Николаевската гимназия, престорен срамежливец, който отива толкова далеч в провокациите си, та твърди, че Бодлер е по-велик от Пушкин.

* * *

Бодлер изниква в Санкт Петербург към 1900 г. Първите преводачи на „Цветя на злото“ са поети; близък до анархистите, Пьотр Якубович публикува стиховете си под псевдоним, за да ги спаси от цензурата. Инокентий Аненски няма подобни страхове. Енциклопедиите го наричат „руския Маларме“, този мъж – скромнен до крайност дотолкова, че крие от колегите си филолози, че не само преподава древни езици, но и пише стихове, изваяни по каноните на Френския Парнас – знае много за магията на словото. През 1903 г. е директор на Николаевската гимназия в Царское село. Как Гумильов е привлякъл вниманието му? Внезапно, като му дава да четете своите стихове? Преводачът на „Цветя на злото“ веднага ли е открил таланта му, специфичния му глас?

Известно е само едно: Гумильов чете Бодлер по съвет на Аненски. Бодлер, обяснява преводачът-педагог, това е анти-Некрасов; Бодлер не свързва поезията с никаква кауза, с никаква цел, с никаква истина, поезията няма за намерение истината, тя е сама за себе си. Да бъдеш своето собствено намерение, своето собствено предизвикателство, означава да ваеш стихове, могъщи като мълния, продължава Аненски.

– Как се постига тази сила? – пита ученикът.

– С непрестанна работа върху формата, отговаря творецът под маската на учител.

Константин Балмонт и Валерий Брюсов правят това, мълви Гумилов, който разкрива две свои предпочитания. Два повода за раздразнение за Аненски, който не е привърженик на спиритуализма, окултизма и декадентството, характерни за двамата московчани. Руските символисти са слаби, защото предпочитат сянката пред плячката. Плячката – това е истината, уловена от словото. Да виждаш само сенчестата страна на думите, да култивираш само техните тайни асоциации, означава да изгубиш читателите си и сам да се изгубиш. Плячката, това е реалността, подчертава Аненски.

Поетът трябва да улавя реалността с мощен и свършен скок.

Така говори първият руски преводач на Бодлер на своя последовател.

Седем години по-късно, във влака за Париж, последователят, станал съпруг, от висотата на предимството, което му определят двете издадени стихосбирки, държи същото слово на жена си: да бъдеш поет означава да ловуваш. Ако искаш да си осигуриш място между – да кажем – Пушкин, Бодлер и мен, бъди безмилостна към езика – и прецизна, като ловец. Прецизна, когато убиваш.

* * *

Шофьор от младата Компания на парижките таксита оставя двойката на улица „Бонапарт“ № 10. Сена е на две крачки. През 1910 г. издателите на пощенски

картички представят невероятни изгледи от януарското наводнение, една от тях е направена точно на улица „Бонапарт“; тя показва река, която може да бъде премината само с лодка. Номер 10 е сграда на два етажа, мрачна на вид, като толкова други парижки постройки, пострадали от саждите на столетията. Мъжки шивач заема партера. Пансионът „Флоркин“ притежава надпартерния полуетаж, предназначен за приемане на пансионерите и четири стаи, на първия етаж, снабдени с мивка и биде. Тоалетните са общи и са отвън на стълбището; без тоалетни чинии, както в повечето парижки жилища.

Париж стимулира жаждата да бъдеш съвременен. Този Париж на повърхността, без съмнение Париж на удоволствията, осова линия на мъчениците на празника, винаги между лукса и хилядите заслепления. Но има и друг, този на селата и на хълмовете, този на студените ателиета и на таванчетата, той все още е с единия крак в предишния век. В началото на новата ера не всички парижани могат да се порадват на канализацията, позната още на древните римляни. Помпи изпразват помийните ями през нощта в камииони-цистерни, теглени от коне.

Да бъдеш най-после в Париж, женен и пълен с очаквания, да прекараш тази първа нощ без да мигнеш, да бъдеш нападат от зловонна миризма, да скочиш от леглото, където другият спи или се преструва, да се наведеш през прозореца, в началото да се опиташ да се съпротивляваш на отвращението, да видиш цистерните, боядисани в кафяво и шафрановожълто, конете, също толкова уморени, колкото руските, да излезеш на площадката, да отвориш полуоткрехнатата врата, да се

подвоумиш пред клекалото, което завършва с две поставки като подметки, да се ядосваш, че си толкова деликатен. Очакването, самотата, срамът: да почувстваш всичко това, примесено със сладострастна тръпка на нетърпение, да си повтаряш думите, които са повече от програма, които са самото бъдеще: плячката, това е истината, реалността, поетът трябва да изненада действителността с могъщ и съвършен скок.

Поезията се храни от всички.

От срама – без съмнение – от тази първа парижка нощ от двете страни на леглото; срам, който спотайваш от лежащия до тебе, знаейки, че може да се разкриеш, че другият ще те разбере отлично, че той също познава срама и вероятно също се упреква. Банален срам, непознат в Царское село: да не разполагаш с необходимите пари за желанията, които поражда столицата на удоволствията, да гледаш да не се охарчиш, докато други твои съотечественици водят приказен живот, като Сергей Дягилев, магьосникът на Руския балет, чийто сезон Париж се готви да открие, той винаги има запазена маса в ресторант „Прюние“, или като Сергей Шчукин¹, чийто дворец в Москва по блясък не отстъпва на този на царя. При всяко свое пребиваване в Париж богатият търговец плячкосва галериите по десния бряг, обирайки на високи цени картини на Моне и на Реноар и – вече – далновидно на Матис и на Пикасо.

* * *

¹ Сергей Шчукин (1854–1936) е един от най-големите руски меценати на изкуството, притежател на несметно количество френски шедеври.

Какви спомени се появяват, за да разсеят безсънието? Дали Анна вижда отново сватбата си в Киев? Той грейнал от щастие, тя – другаде, и беда, сякаш очаква екзекуцията си. Най-хубавият ден от живота ли? Не за нея. Нито братята, нито сестрите ѝ бса дошли за церемонията; баща ѝ също се писа болен. Семейство Горенко не одобрява безгрижието, с което тя свързва живота си с мъж, когото не обича. Николай Степанович Гумильов, син на Степан Яковлевич Гумильов, биш военен лекар в Кронщад. Защо се е омъжила за него, след като е влюбена в друг? За да забрави празнодумеца, който я кара да страда? Дошло ѝ е до гуша, иска ѝ се да сложи край на четирите години фалшиви клетви, глупави скандали, шумни сдобрявания, от които тя излиза със странното усещане, че вече не разбира самата себе си. За да му достави удоволствие ли? „Той ме обича толкова, че е направо ужасяващо“, изповядва пред своя близка, а с друга споделя: „Коля ме омаломощи.“ Не му е чужд и шантажа: на два пъти, докато пребивава във Франция, без вести от нея, той се опитва да сложи край на живота си; и двата пъти – неуспешно. Дали тя се омъжва за него от жалост или от ужас, като си представя безмисленото битие? Униинето от провинцията, рентниерите, обгърнати в пелерините си, послушните момичета, оплакващи един живот – завършил, преди да е започнал. Може би му е казала „да“, за да се изплъзне от чеховския ад в Царское село? В писмо, предназначено до своя зет, малко преди сватбата, тя излива чувствата си така: „Ще се омъжа за приятеля си от детството Николай Степанович Гумильов. Той ме обича от три години и ми се струва, че съдбата ми е да стана него-

ва жена.“ Не ѝ достига откровеността да добави: и да бъде призната за поетеса. Коля има цяла дължина аванс преди нея. Може би се омъжва за него, защото той е признат в литературните кръгове на бреговете на Нева и тя си мисли така да увеличи шансовете си да получи на свой ред известност?

Анна се връща още по-назад във времето. Зимата на 1903 г., в навечерието на Коледа; тогава е първата им среща, под жълтозелените сводове на Гостиний двор, най-големият магазин в Санкт Петербург. Тя е придружена от приятелка на нейната възраст, а той от момче, което е по-високо и по-чаровно от него: по-големият му брат. Какво иска да купи Анна? А, да! Гирлянди за елхата. А той какво търси? Може би причина да страда. Какво му прави впечатление в нея? Сериозният ѝ поглед? Източената ѝ фигура, която ѝ придава вид на надраснала четиринайсет години? Той е с три лета по-голям от нея. Бях на възрастта на Рембо, когато е написал „Пияният кораб“, ще ѝ рече малко по-късно, с помпозен тон, който подчертава злощастиято му. Череп с формата на яйце, изпъкнали очи, дясното сякаш намига на лявото, провлечен глас. Произнася „з“ като „ш“. Срамежлив и самомнителен; невъзможен хлапак. Анна го наказва с безразличие. Колко жестока можеш да бъдеш, когато си на четиринайсет години. Добре се отървах, мисли си тя. Коля се въодушевява от студентината ѝ.

* * *

Всяко човешко същество се ражда със свой си капцитет да страда. Някои успяват да държат скрит

този запас страдание, без да потъват в него и да чезнат, други не могат, отдават му се, възпламеняват се и се откриват, ласките винаги са придружени от стонове, прегръдките от сълзи. Лагерът на тези, които кървят, лагерът на тези, които разкърват: два лагера, които се противопоставят и се привличат, това се нарича страст – тя кара да се обичат и да се унищожават двойките, притежаващи безпогрешно познание за всяко от слабите си места. Сарабанда от кръв и желязо, този танц ще се разиграе между Ахматова и Гумилев при първата им среща през 1903 г. Отначало Анна ще бъде представител на злото.

Стиснах здраво ръце под воала...

„От какво си тъй бледа сега?“

*– Затова, че сама не разбрала,
днес опих го с горчива тъга*

– ще признае тя в едно от първите си стихотворения. След това ножът сменя ръката, която го държи. Като се жени за своята принцеса, Коля се освобождава от нея. Той ще иска да се харесва на жените. Странно момче е, знае го, играе си играта и номерът му минава.

В този нападнат от бури Париж равновесието на силите се променя. Десетилетия по-късно, в разговорите си с Лидия Чуковска, Ахматова си спомня: „Бяхме сгодени много дълго. (...) Когато се оженихме през 1910 г., той вече беше изгубил ентузиазма си.“

* * *

Мислеха, че са се въоръжили достатъчно с муселини, с кърпички, с ръкавици и фалшиви яки, ето че им

трябваше чадър, дори два, при този потоп; човек става странно прагматичен, когато не се чувства чак толкова влюбен. Да пеят под дъжда двамата пришълци от Русия не изпитват ентузиазъм, парижаните – също. Учените от Обсерваторията се задоволяват да обявят, че кометата, която се движи към старата ни планета със скорост трийсет хиляди километра дневно, ще се приближи изключително много, и всички, които искат да проследят спектакъла трябва да се качат на покривите със специални очила, тъй като подобно събитие няма да се повтори през следващите седемдесет и пет години; а продавачите на катастрофи предричат задушлив газ, същият който е изтребил масово жителите на Помпей, вълни от вандализъм, както през 451 г., когато преминаването на Халеевата комета е предшествало с няколко седмици армията на зловещия Атила, и низ от самоубийства.

Краят на света е близо.

На улица „Бонапарт“ 10 новите пансионери на дома „Флоркин“ не са чак толкова загрижени. Анна настоява да купят два чадъра; Коля търси най-прекия път към музея „Клюни“¹. Не е забравил огромния червен гоблен, на който се е възхищавал по време на първия си престой в Париж, през 1906 г., нито странната болка, която той събужда у него, когато се потапя в спокойната красота на Дамата и приютилия се в нозете ѝ

¹ Музеят „Клюни“, наричан още Национален музей на Средновековието; намира се на мястото на римски бани, където е построен манастирът на ордена „Клюни“, направен през 1832 г. частен музей; най-известният гоблен в експозицията е „Дамата и Еднорогът“.

Еднорог, подобен на цирково животно. Спохожда го мисълта, че е подобен на това създание, подчинен на капризите на една сирена. Скована статуя, роб на желанията на ледена девойка – това беше той преди четири години.

* * *

На улица „Кампань-Премиер“ в Монпарнас, недалече от големия магазин „Бон Марше“, където двама чужденци, елегантни и странни, разглеждат щанда за аксесоарите, един мъж къса страница от тефтерчето, което навсякъде е с него: „Кометата още не е пристигнала. Ужас. Сигурно ще те видя в петък. Разбира се, ще умрем.“

Той сгъва листчето на четири, моли за плик жената, която поставя чаша червено вино пред него. Тази жена вече не е първа младост, но мъжът се отнася към нея като към кралица, прошепва ѝ на италиански нещо много мило; че тя не държи страноприемница, а най-доброто заведение в Монпарнас – и най-евтиното. Нарича се Розали и гостилничката-ресторант на улица „Кампань-Премиер“ е нейното кралство. Всичките тези пройдохи, които тя угощава със спагети болонезе и с оссо буко¹, руснаци, поляци, чехи, унгарци, един несговорчив румънец, един шкембест мексиканец, който безсрамно я щипе по дупето, откакто знае от другите, че тя е позирала гола – или почти гола – за Ка-

¹ Оссо буко е италиански специалитет – телешки бут, сервиран с костния мозък и гарнитурата от ориз.

банел¹ и за Бугеро². С изключение на няколко добряци, които плащат на часа – като например чистият като котка японски художник – тя се сблъсква с батальон от пробити джобове, от които е принудена да приема рисунки вместо пари.

Мъжът грабва въглен (разполага с цяла кутия), откъсва друг лист от бележника, вече човек не вижда как се движат ръцете му, пред очите ни играят само линиите, които се устремяват и се събират. Първо носът, очите, устата, после овалът на лицето, изваян с един замах! Всичко това е като танц, екзорсизъм, мъжът сякаш е другаде, отнесен от виртуозността си към свят, който само той познава и от който накрая се измъква с подписа: Амедео.

Жената не иска рисунката, която той ѝ подава, мъжът повтаря, че е подарък, че тя я заслужава, че без спagetите на добрата Розали той не би преживял на този свят. Изрича думите с присмех, с плам, с раздразнение, неустойим е, което е толкова характерно за него. Жената взима рисунката безмълвно, изчезва в кухнята, откъдето приижда силна миризма на месо, и се връща с плик в ръце.

Мъжът обръща плика, забелязва едно петно, колебае се. Изпитва притеснение, което му се струва недостойно. Обича народа, но не е част от него. Той изглажда леко смачкания плик. Адресът се появява, написан

¹ Александър Кабанел (1823–1889) е френски художник, представител на академизма в живописа.

² Уилям Адолф Бугеро (1825–1905) е френски живописец, представител на академизма и реализма.

с въглен: Пол Александър, улица „Делта“ № 7, 18-и район, Париж.

* * *

Улица „Делта“ тръгва от улица „Фобур-Поасониер“ и стига до улица „Рошешоар“. Най-важното е да запази самообладание: шансовете да попадне в комуната на „Добррия доктор Александър“, приятел, поддръжник и първи колекционер на Амедео Модилиани, са почти нулеви. През 1910 г. е предвидено сградата да бъде разрушена. Една пощенска картичка от онова време показва просторна, но занемарена вила, чиито остъклени врати гледат към празно място. Какво е останало от този бохемски кът?

Нищо.

Да видим любопитен детайл: на улица „Делта“ № 7 днес се намира центърът за прием на чужденци, прикрепен към полицейския участък в 9-и район. Трябвало да приветстваме съзаклятието на призраците.

Ето един от тях – самият Пол Александър.

* * *

Аз съм син на богат аптекар от 16-и район. На двадесет и шест години съм, изглеждам по-възрастен, може би заради брадичката или заради тъмните кръгове под очите. Учил съм в йезуитски колеж, после станах дерматолог, за да спестя материалните страхове на баща ми; притежавам маниерите и склонностите на моята среда, но мечтата за фантазия и безредие ме тегли към свободните люде. Никога няма да бъда творец, ще съм омото, което ги окуражава, познавачът, който ги защитава, приятелят, който ги подслонява. Отворих моя